

Forskerinterview

Se tidligere forskerinterviews her: www.djoef.dk/forskerinterview

Af Lars Lønstrup, freelancejournalist / Foto Martin Dam Kristensen

DA DANMARK KØRTE I AFGRUNDEN

Medier og opposition opdagede det ikke. Regeringen talte uden om, økonomerne tav, vælgerne levede i en illusion, og så kørte dansk økonomi ubemærket i afgrunden. Interview med Jørgen Goul Andersen, som har undersøgt krisens indtog i Danmark.

”Den største risiko i det nye år er faktisk, at det kommer til at gå for godt.”

Det sagde statsminister Anders Fogh Rasmussen i sin nytårstale for 2008. To år senere var dansk samfundsøkonomi sendt til tælling med den største produktionsnedgang i fredstid i 200 år.

I den situation kunne man måske forvente, at medier og oppositionspolitikere ville sende en byge af kritiske spørgsmål afsted imod de politikere, der sad med regeringsansvaret, da bruttonationalproduktet faldt som en sten, og boligpriserne styrteddykkede.

Men det skete ikke rigtigt. ”Billedet af en stærk dansk økonomi stod uantastet længe efter, at problemerne dukkede op”, og i befolkningen sås ”en tendens til absurd selvovervurdering”, som samfundsforskeren Jørgen Goul Andersen skriver i en ny artikel i tidsskriftet Politik.

Her indkredser Jørgen Goul Andersen, der er professor ved Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet, årsagerne til de stærkt forsinkede reaktioner på krisens indtog i Danmark.

Hvordan opdagede du selv, at dansk økonomi havde det rigtig, rigtig skidt?

”Det skete gradvist i løbet af 2008. Jeg skulle løbende bruge de seneste tal for dansk økonomi i forbindelse med et par nordiske projekter, og her blev det efterhånden pinligt tydeligt, at mit eget udgangspunkt havde været alt for

optimistisk. Danmark sakkede agterud i Norden, og da jeg ledte videre, fandt jeg, at vi helt tilbage fra slutningen af 2006 også indtog en bundplacering i OECD. Derfor kom det ikke helt bag på mig, da Danmarks Statistik den 1. juli 2008 udsendte nyheden om, at Danmark befandt sig i teknisk recession med negativ vækst to kvartaler i træk – begyndende i 4. kvartal 2007.”

🗣️ Først benægter man, at dansk økonomi har det skidt. Senere indrømmer man det lidt efter lidt, men giver nu den internationale finanskrisen skylden

Jørgen Goul Andersen, professor

Den nyhed gik verden rundt, men døde hurtigt i danske medier. Hvorfor?

”Når Reuters og AP greb fat i tallene og sendte historien ud, og når journalister i så fjerne egne som Durban og New Delhi skrev videre på den, skyldtes det nok timingen. Spådomme om, at amerikansk økonomi var på vej i recession, florerede, og pessimister spåede, at det også kunne ramme Europa. Derfor var det en god historie ude omkring i verden, at Danmark som første EU-land nu var i teknisk recession. Men herhjemme affødte det kun enkelte

tv- og radioindslag og artikler i månederne efter. Måske havde vinklen: ’dansk økonomi er sund og stærk’ domineret så længe, at modstridende information prellede af. I hvert fald gled historien ikke ind i nyhedsstrømmen, og så dør den hurtigt.”

Hvilke konsekvenser havde den sparsomme nyhedsdækning for danskernes bevidsthed om økonomiens tilstand?

”At ni ud af 10 ikke opdagede, hvor galt det stod til. Det viste en undersøgelse i november 2008, hvor 90 pct. svarede forkert, da de blev spurgt, om Danmark var det første EU-land i recession. Og i en anden undersøgelse fra juni 2009 forventede halvdelen af de adspurgte, at Danmark ville klare sig bedre gennem krisen end resten af Europa, mens kun én procent forventede det modsatte. Som vi nu ved, tog de 99 pct. fejl. Den nationale selvovervurdering var nærmest grotesk.”

Men medierne bærer vel ikke ansvaret alene. Hvorfor hørte man ikke landets uafhængige økonomer advare mod udviklingen på et langt tidligere tidspunkt?

”Det er et godt spørgsmål. I den offentlige debat, som også fagøkonomerne deltog i, var de dominerende emner længe manglen på arbejdskraft og frygten for overophedning. Og det har selvfølgelig været med til at styre mediernes opmærksomhed. →

Nationalbanken skrev forsigtigt optimistiske vurderinger til offentligt brug. Men det ser ud til, at banken ved flere uformelle lejligheder, bl.a. i 2007, kraftigt har advaret de private banker imod deres store udlånsunderskud, som skulle vise sig at gøre dem – og i sidste ende også landet – sårbare ift. den internationale finanskrisen.

Det Økonomiske Råd var faktisk på banen i flere omgange, men nok ikke med tilstrækkeligt store bogstaver før efteråret 2009, hvor det slås fast, at den økonomiske krise ikke kun har en international forklaring, men også en dansk. Vismændene fremhæver bl.a., at Danmarks midlertidige olieindtægter igennem længere tid har camoufleret den underliggende stagnation i vores økonomi.”

Hvor var oppositionspolitikere. Burde de ikke have opdaget problemerne og presset regeringen?

”Oppositionens grundlæggende rolle er jo normalt at kritisere en regering for alt, hvad der går skævt. Når det ikke skete, kan det måske

Der er heller ikke tvivl om, at dansk økonomi i forvejen var i ringe forfatning, da finanskrisen begyndte

Jørgen Goul Andersen, professor

skyldes, at oppositionspolitikere ikke har været opmærksomme på den økonomiske udvikling. Eller at de selv har lagt stemmer til nogle af de beslutninger, som har medvirket til krisen. Eksempelvis den gradvise liberalisering af markedet for boliglån, som ifølge OECD har gjort danske boligejere til de mest gældssatte i verden, og som formentlig bidrog til en af de største boligbobler i EU. Endelig kan det måske også være et bevidst strategisk valg at gå efter at spille en konstruktiv rolle frem for at kritisere regeringen. Men derved mistede de ikke blot den taktiske gevinst ved at kunne sige: 'hvad sagde vi'. De svigtede faktisk også den rolle som vagthund, som oppositionen har – og som medierne er afhængige af. Uden politikere er medierne en vagthund uden tænder og lugtesans.”

Har regeringens måde at forklare krisen på, fjernet fokus fra dens eget ansvar for problemerne?

”Ja, uden tvivl. I krisens første fase bruger regeringen en klassisk blame avoidance model. Først benægter man, at dansk økonomi har det skidt. Senere indrømmer man det lidt efter lidt, men giver nu den internationale finanskrisen skylden. Eksempelvis i Anders Fogh Rasmussens åbningstale til Folketinget i oktober 2008, hvor han indleder med, at: 'mørke skyer er ved at trække op i horisonten', men ellers igen fastslår, at hovedproblemet er manglen på kvalificeret arbejdskraft.

Hvordan reagerer vælgerne på regeringens forklaring?

”De ser ud til at godtage den. En måling fra Interresearch og World Public Opinion Survey i august 2009 viser, at kun 15 pct. af danskerne lagde skylden for den økonomiske krise på deres egen regering. Det er en lavere andel end i de 20 andre lande, hvor målingen er foretaget. Til sammenligning bebrejder 27

med, og i konkurrence med 1856 er det faktisk det største fald i danskernes produktion i fredstid siden omkring Napoleons-krigene og statsbankerotten i 1813.

Et andet bekymrende træk ved vores økonomi er den massive gæld i såvel private husholdninger som i landbruget. Her er den internationale rente foreløbig med os, fordi den er tæt på nul. Men danskernes gæld er ekstremt rentefølsom, fordi så mange har udnyttet muligheden for flexlån og afdragsfrie lån. Så den internationale rente må gerne stige meget, meget langsomt i de kommende år.”

Men når økonomien går så dårligt, hvorfor svarer 55 pct. af danskerne så, at de finder krisen ”ikke særlig alvorlig” i en tryghedsmåling fra juli 2009?

”Mange kan ikke mærke krisen i deres privatøkonomi. De lave renter plus regeringens frigivelse af SP-midler, de ufinansierede skattelettelser fra 2007 og den i første omgang underfinansierede skattereform, har givet dem et stort økonomisk råderum. Dog sparer mange danskere op.

Privatforbruget gik i 2009 markant mere tilbage end i de øvrige nordiske lande. Og på den måde viser danskerne, at de trods alt er lidt bevidste om krisen.

Men krisebevidstheden ift. landets overordnede økonomi mangler stadig. I 1980'erne kunne en fjern økonomisk term som 'underskud på betalingsbalancen' engagere store vælgergrupper og få dem til at acceptere kartoffelkur og andre spareplaner. Men det tog tid, og her risikerer regeringen at blive ramt i nakken af dens problemfornægtende stil i begyndelsen af krisen. Dog har Lars Løkke Rasmussen lidt efter lidt åbnet op for, at vi faktisk har et lavvækst- og konkurrenceevneproblem, og han må satse på, at vælgerne ved næste valg tror, at han er den bedste til igen at skabe vækst i Danmark.” ■

pct. af tyskerne, 41 pct. af briterne og 45 pct. af amerikanerne deres egen regerings politik for de økonomiske problemer, landene befinder sig i.”

Men er det ikke rimeligt nok at pege på udenlandsk indflydelse som afgørende for udviklingen i en lille og åben økonomi som den danske?

”Jo da. Der er ikke tvivl om, at den internationale finanskrisen er en hovedskurk. Og heller ikke at bankerne, som er vælgerens prægknabe, har fejlet. Men der er heller ikke tvivl om, at dansk økonomi i forvejen var i ringe forfatning, da finanskrisen begyndte. Derfor tog vores allerede lave produktion nogle kraftige dyk med fald i BNP på 0,9 pct. i 2008 og 4,9 pct. i 2009. Det kunne ikke engang Island hamle op